

Boholm den 10 januari 1925.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

brev

Herr Ammannsen Gustaf Olsson, Lund

Jag får hämed på nytt insända några meddelanden. Tyvärr har jag ej hunnit med så mycket under julferien, till stor del beroende på busas korthet och andra uppgifter, som jag måste fullgöra i första hand. Läkstigeu kommer jag ej i tillfälle att uppteckna något nämnvärt förrän under sommar-månaderna. Även denna gång har jag skrivit på stora ark. Det är för mig lämpligast, och jag anser att det kommer att bilda en omedelbar följd på mina förrut insända uppteckningar. Hoppas att det ej måtte illa upptagas.

Beder om upplysning om ärg. 1914 nr F o E är den första, ~~den~~ utkommit och om serien fortfarande utgivas.

Jag upprepar en liten fråga: Finnes något alfabet, varmed man fonetiskt kan uppteckna berättelser på mål? Vår skall man komma över det, och är det ide att lära sig detsamma?

Finnes någon bok om gamla svenska myt och deras värde. Vad heter boken, är den tillgänglig i bokläden, och vad kostar den?

Beder om svar snarast möjligt.

Högaktningsfullt
Eva Andersson.

Jag svarade ankr. d. 15.1.

Adr. Eva Andersson
Bryggargatan 5
Boholm.

Uppmanade att samla mer, gav upplysning
om alfabetet & Halmbergs mynthandel i Hlm
o. s. v.

R.S. Min sagesman är denna gång samma 82-årigt man
från Pekakullen, som då jag förra gången upptecknade
i Folkminnesföreningens Häftet (Nu, liksom förra gången,
hoppas jag, att ingenting av detta må införas i all-
männa tidningar o.d.). Hopplas att detta, som in-
sändes till Herr Samfundets Gustaf Olsson,
med måtte vidare befodras till Folkminnesföreningens
arkiv. Och må detta bilda en varken och
omedelbar följd till de fört insända meddelandena.
Hopplas kunna fortsätta med insamlandet och någon gång under
1925 insända något av värde.

LUNDS UNIVERSITET

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Boholm Ice 10 januari 1925

Eric Anderson.

Samme person berättar:

Senast för 35 år sen gick "bosen" Anners
därja, som kallades "Plös", ikring och slaktade
hästar. Jag vet, han var hemma en gång. Han
tog ut hästen på en öppen plats och slog
honon i skallen med en klubba, sen gick
slack han hästen, så att blodet rann av
honon. Han gick ett stycke ifrån hästen, tills
blodet hade runnit av honon. Då gick han
fram och plädde honon. Sen grävdes en djup
grop. Där vräktes hästen och myllades över.
En åt inte hästkött på den tiden.

Det där arbetet det ansågs för mindre värdigt
arbete, och aldrig bjöts "bosen" (= rackaren) på
måga bjudningar eller kalas i socknen.

Bosen skulle ha en krona för var häst, han
plädde. Tul och anskrämlig var han, så
han kunde skrämma folk. Och man såg
helst att man inte hade något att göra med
honon. Då djuren skulle kastas, så bara
man skickade efter bosen. Något särskilt med
de bortsurna delarna vet jag inte att man gjorde.
Utän det var bara att kasta bort den.

Men bosen var gammal redan då jag minns
honon, så han är säkert död för länge sen.

(Samt 2 arm: Namnet "rackare" hade min sagesman inte
ett hört talas om. Samme person kallades alltid "bosen" i
hans hemtrakt.)

Min far han brukade gå ikring och slakta ovar
och andra djur. Då ledde han fram ovan till slakt-
tavlan (=slaktbordet), och sen fick en parr stå
med ryggen mot ovan. Då tog min far en stor
slaktgä och högg till i nacken på djuret. Men
en är tvungen och hugga till på rätta stället.

För huggen en pel aldrig så lik, så dör inte djuret. Sen måste hugga mitt emellan de två nackben, Just när han hade huggit djuret i nacken, så skulle den, som stod med ryggen mot djuret, vräka sig på djuret, så att det kom upp på slaktavlan, för annars kom det i jämt. Sen fladdes djuret och slögades och saltades för det mesta.

Det var när jag bodde i Mossen, som jag en gång skulle åka ner med kol till Borholms brukt. Då mötte jag "Plös" (Kunners darsa) Han drog två säckar kol på en kälke. Kolen hade han stulit vid en mila, som nysst var riven vid vägen. Då sade Plös, "när han fick se mig: "Nu blir ja' ta oklar, för ja' har stulet di här kola. Ja' tänkte att ja' ingen skulle möta på vägen." "Dä' ä' inte felit. Ja' ska' ingen säga 't för, att ja' har mött någon på vägen," sa' ja'. Jag stannade med åka och talte vid honom ("Plös" brukade smida åt folk, för han var liket smideskunnig. Det var det, han skulle ha kolen till. Han kunde liket av varje föresten).

Men så sa' ja': Ja' vet inte, hur vi ska' bära oss åt må' tjura, för di ä' alldeles fulla omä' lus och ohysa. "Jaså," sa' Plös, "dä' går lä' ä' hjälpa," sa' han. Sen gick han fram till huset vid åka och hölls och stöpte ikring torn. Sen gick han över stänga. Men då sa' ja': Sktärer för den där ene ren, för Xhan ä' inte så säker ä' sej." "Dä' gör inget," sa' han, "di ä' inte felit," sa' han. Och han gick över stänga i alla fall. Sen ta' han på ryggen på torn och muttlade något. Sen sa' han: "Dä' ä' inte felit. När du kommer hem, så finns dä' inga enda lus på oss."

Jag tackade honom och fortsatte. När jag kom
hals

hem sen på dan, så stannade ja' utanför fäjderna
och lättade bakom årona och lite överallt, för
bakom årona brukade då' va' löss så en kunde
ta' nyppera fulla. Men nu fanns då inte en enda
lus på oca, då' va' inte fattig. Vi hade aldrig
något olägenhet i "Plös". Vi hade hållit nyttan i
honorn.

Drake vid Björke

Vid Björke (beläget i Åbo s:n, där finns bl.a en
sökenkista) utmed vägen var då' förr en drake, som
ruvade över en stor penninghöj. Draken han
skrämd folk, som gick på vägen, så folk tordes
knappast gå förlit till sist. När då' va' fint
väder var draken ute och solade sig, annars
låg han som i en miva under en stor tall
på sin skatt och ruvade. Drakar då' blir då'
överallt på sådana ställen, där då' finns mycket
pengar gömda.

Men då' va' då' en "kosc", (= rackare - en som slaktar
och flår hästar) han va' klockkunnig. Han tog ett
otuk (= otak) och kastade på draken en gång när
han var framme och solade sej. Sen gick han
fram och slog ihjäl draken och tog sed på
pengarna som var under tallen. Det var de
mesta gamla pengar, både silver och koppar.
Han hittade kortat 150-175 riksdaler där under
tallen. När en slår en sån där drake eller en
riktigt stor orm, så måste en ha ett "hålträ",
ett redskap som användes vid åkern eller lagården
eller dylikt, för annars går då inte i på död på
tom. Bosen, som dödade draken, hette afveness ässa,
men han kallades av folk för "Plös" (Chamé-
än sagesman ut ej var för han kallades så)

Men oppe i Aspenåv (Högre gård i Malenanders sk.)
ej så långt från sjön Tommen) där var där en äng, som
var alldeles full med armar. Där var där en gräbe, som
bodde på fattighuset, och som de kallade Pinna-
Misse. Han lovade di en kanna brännvin, om
han kunde skaffa bort armarna. Och där gjorde
han må. Där var mycket eker i den där änga,
där omma var, och Pinna-Misse drog ihop en stor
hög mäskegrenar. Sen tände han eld på högen.
Och det kom armar från alla håll och rann in i
ellen. Där sa Pinna-Misse: "Nu får I akta er
om spöke fäjen kommer, för en sån där finns
där nog må, som är kung för di andre. För går
den u' ellen, där kanske häna å stora ryker
ibland här." Draken eller hjulormen han kom stot,
och hann rann ut elden tre gånger, innan han
blev där; men han gick åt i alla fall.

Ja har sett en område en gång när vi plockade
bär ovanför dalen på en fälla (Dalen ligger ungefär
en halv km. från Steinkullen) Där var många folk
där mer än ja'. Där var så stora hallar på nära
grenar vid en talletopp, som låg jämnt en berg-
vägg. Ja' klättrade upp på den där talletoppen
och började och plocka, men där fick ja' se ett
stort huve komma upp utmed bergväggen. Men
där var de ja' som prallade mej å där till i alla
fall.

En annan gång såg jag en område till. Det
var en gång några till och jag, vi hade varit i fjärr
och metat vid Långgölara (ungef. en mil fr. Bäckens
bruk uppe i Malenanders sk.) och när vi kom i
Bäckensströmen, (Bäckensströmen) så fick vi se en
föskräckligt stor arm. Han var som en grov
timmerstock. Huvet var större och bredare än

mina händer bredvid varandra. Han hade ögon
som en oxe, och ljungen delade sej, när han
rann fram i skogen, så det var som ett dike
efter honom. Vi kunde inte slå honom, för vi hade
inget "kälviä" (= ock, piska, ylskeft o. dgl.) För
det måste vara ett sådant redskap, som an-
vändes vid arbeten.

När man har kläe (= kläda) eller shubb eller reumatism
eller tandvärk är då bra att fånga en arm och
hålla brännvin på i en flaska, och taga in litet
av brännvinet. Då går det onödigt bat med detosamma.
Ja' hadde kläe en gång här i hämmelen (huddiken).
Då' fick Karl-Johan, han som hade varit rättare
fjör och bodde i Ikenstuvu red på. Då va' då
ja nyss hadde kommit hit te Ikenkullen. Då
fick ja' lite brännvin. Då' va' så mycke som två
fingerböror, och de drack ja' u. Då va' sätte i
smaken. Men ja' var bra ä' t i alla fall. Efteråt
frågte han mäj va' ja' tyckte om brännvinet ja'
fick. Ja' sa' att då' smakte sätte. Då' talte han om,
att då va' sånt brännvin, som en arm hade liggat
i

(Saml. 2 anm: Senare då jag frågade honom om för han fick
armbrännvinet, var det för tandvärk, men han säger att det
är bra för nästan alltting. Han berättar senare att denne
Karl-Johan kanske hade fått ära sina teckelböror och
konster av sin far, ty han var också en litet troll-
kunnig man, då han lärde)

För i världen finns det en gullvagn nere i Eaternet
(Boeholms säteri). Den hade sjunkit ner om (medanför)
bron i Svartån, som rinner förbi där nere. En gång
beslöt de att ta' upp gullvagnen. De spände för
ett par tvillingoxar och hade gullvagnen upp, och
ovanför vattnet, så att alla, som var där, såg vagnen.
fult.

Men då fick de se en höra, som kom. Då kunde inte en av karlarna tåga utan sade: "Gack du fäsen i valla må' daj!" Då sjönk gallvagnen och sen dess har ingen lyckats få upp honom. Men då vädet är riktigt fint och solen skiner, kan en se honom blänka där nere på bottnen.

Blev ansatt utav nå.

När min syster Alma nys var född så skrek hon ifrån det var mycket och till klockan fem, ungefär, på morgonen, så vi fick aldrig sova ordentligt. Det var då vi bodde i Chossen.

Det där fick käringen i Skvathult reda på. En av hennes flickor hade varit lika där då hon var liten. Då fick min mor en liten påse av ty (så som halva smusdosan här) med pengar, för det hordes att det var pengar i påsen. Det var ett snöce i den. Och den skulle hängas om min systers hals. Moran i Skvathult hade fått den där påsen av en gäbbl, som var trollkunnig. Men ifrån det ~~mor~~ hängde den där påsen om halsen på Alma, så sov hon om nätterna som vanligt folk. Innan hon fick den där påsen på sig, så sov hon om dagarna, men också det blev hon betad ifrån. Det var nog något rå, som ansatte henne, innan hon blev betad.

Urbj, Ög.

[Myllingar är det, när det är någon mor, som har gjort av med sitt barn. Då blir barnet en mylling. De kan nypas och ställa till ont och ofog.]

Jättar har det säkert funnits, för upps i Ekemäs, där låg, det vet jag, för i världen en stor sten, som jättarna hade lyft upp och lagt en liten sten imunder. O, de var stacka, jättarna, se.

När jag var liten hörde jag talas om Tumme-Liteu. Han kunde fa sja mil i vart steg. Han var hos jättarna. Jag var så liten då jag hörde talas om honom, att jag har glömt av det.

[Obs! Fälskrivet! På denna sida skulle ej någonting skrivas.]

Klok gubbe i förbunden med den onde.

När vi bodde i Mossen, så hände sej en gång att då far och jag skulle trilla av en tjätunna av ett lass, att det häktade tag och fläckte upps vid tummen på min far. Då för vi till en klok gubbe, som bodde mellan Mjölby och Förlag. Han skulle läsa över blodet, så det stannade, för min far var nära att förblöda. Gubben hette Alvin Jöresen. Han läste över det onda, men vad han läste, vet jag inte. Men blodet blev stillat. Sen frågade jag honom vad han ville ha för besväret. Då sade han att vi behöfde ingenting af honom, men gjorde vi det, så var han tacksam, annars var han nöjd ändå. Men jag tog upp en silverskrona och gav honom. Då fört han fick silverskronan i sin hand, så slängde han till med den så att den för under sängen. Då sade jag: "Inte ska' jag göra så, vad menar jag med det?" Då sa han: "Pånga ä' inte mina förrän klockan 6 i kvälle, och då ta'r ja' reda på kronan."

Han stod nog i förbund med den onde och hade nog något avtal med honom, det är naturligt. Detta hände för över 30 år sedan.

(Detta skrives 1925.)

Gjuren talade juleften

På juleaften påstod Gjuren i lastugård och skulle kunna tala

Vid julen tog vi alltid före en bit av var sots bröd, som låg på bordet och gav åt oarna för att de inte skulle få ont i mankarna, när de drog under det kommande året. Man tog också juldricka och tvättade nackarna på oarna med, för att de inte skulle bli ömra i mankarna då de drog under det kommande året

På golvet sködde man litet granris, som var sönderhackat, då man hade gjort fint breslet till julen. Till jül bakade mor en sort rågbrods-kakor, som liknade grisar med fötter på. De kallades "julgrisar". Julgran förekom också då jag var liten (för ungefär 70-80 år sedan) Orgeltraumpans julekaka.

På Tredjedag-jul kom orgeltraumparen i kyrkan hem till bönderna. I var slaga skulle han ha en stor julekaka. De hade sina olika distrikt att gå i socknen. Klade de då stort distrikt, så kunde de få bröd, så att det räckte för flere månaders bortät. Julbröd bakades också åt fattiga, som gick och tiggde under julen eller före och efter helgen. Under julhelgen var var och en hemma hos sig. Inte ens grannar gick till varandra. Det ansågs kunna menligt i vecka på mångahanda saker. Ljusstöpning.

Till jül stöpte käringarna ljus. Det var inte så på den tiden att köpa ljus i handelsboden. Vid ljusstöpningen tog man och smälte nåttalg och hällde i en så eller stor lyfta. Sen hade man veckor upphängda på en ~~XX~~ bra ~~my~~ lång sticka. De veckorna doppades ner i talgen. Ju tjockare man ville ha dem, ju fler gånger var man tvungen att doppa ner dem i talgen.

Färtalg användes också liket. Men inte så mycket, för färtalgljus rinner och osar mer och är inte så bra.

De gjorde också grentjus d. v. s. ljus med fler än en sveke. Opplikt var ett sådant ljus tre eller fyra mindre ljus som gick ihop på ett ställe till ett enda ljus. Ibland lade de också färg i talgen så att ljuset blev blå eller röda. De användes till julaljas Kosta vi gödsel i. Under julen gick ungdomen omkring i bygden och au gjorde afog ibland. En gång när jag var ung gick tag några jämnåriga och jag ner till ett ställe som heter Mossastugan och mökade. (vräkte ut gödseln ur ladugården) Det påstods, att djuren skulle hålla ihop om sommaren, då de gick på bete, om gödseln fick ligga kvar i ladugården från julafton till skrudag-jul. Men vi gick och gjorde det där för att de inte skulle hålla ihop. Om den, hos vilken ofogget bedrevs, fick tag i den som bedrev det, skulle han es skapa honom, utan istället undfägnat honom och fylla honom med brännvin. En gång när vi kom ut i vårt stall hade några varit ivore i stallet på natten och vänt hästen med huvudet utåt och svansen uppe i krubban. En gång gick vi till Mossastugan och kilade fast djuren med några kävar så att man var nära att inte få loss honom och han kunde inte röra sig, så hårt satt han.

Kvarnen och Trollkärningens bygg. Jag har hört att kvarnen här nere på bruket skulle en häring ha byggt. Troligen var det en trollkärning. Det är därför inte kvarnen får eluckan rivas (Infr. fört insända medd. om denna kvarn. Den är byggd 1777, vilket årtal med sista jämsiffran står på gaveln mot in) Den låg oanvänd en lång tid tills för några år sen. Bolaget (Botholms lög) skickade in ansökan, att de ville riva den. Det var till kungs, men det kom svar tillbaka, att kvarnen inte fick rivas. Det hade annars varit meningen, att det skulle byggas en kraftstation där, men det blev inget av det. Det är för att den där kärningen har byggt den där kvarnen, så den får inte rivas.